

Bodhisattva määratlemine “Lootossuutras”

Teet Toome

“Lootossuutra” (*saddharmapuṇḍarīka-sūtra*) jaguneb üsna selgelt mitmeks temaatiliseks osaks, mis on tõenäoliselt ka algselt erinevat päritolu. Esimehe osa (1.–9. peatükk) on pühendatud ühele kahest suutra põhiteemast, ühe sõiduki (*ekayāna*) kirjeldamisele, ning on suunatud eelkõige šraavakatele, Buddha õpilastele, kes mahajaana budismi arusaama järgi on hinajaana järgijad. Suutra teine osa (10.–20. peatükk) moodustab teise sisulise tuumiku, keskmeks 15. peatükk, milles on juttu Buddha elust ja selle pikkusest. Selle osa tegelased on eelkõige bodhisattvad ja ka teksti sõnum on mõeldud neile. Esimest ja teist osa seob vahendite valdamise (*upāyakauśalya*) õpetuse idee. Kolmas osa (21.–27. peatükk) ei moodusta sisulist tervikut, vaid koosneb eri bodhisattvate lugudest, mis suutra eelneva temaatikaga otseselt haakuvad.

Järgnevalt vaatlen bodhisattva kui mahajaana lüsioloogia¹ ehk vabanemisõpetuse keskse kuju kirjeldusi neis kolmes “Lootossuutra” erinevas tekstikihistuses. “Lootossuutra” ei anna üksikasjalikke kirjeldusi oma tegelastüüpide kohta ja tundub, et tegelaste defineerimine ei ole “Lootossuutra” eesmärk. Ometi võime leida sellest väga olulisest mahajaana suut-
rast mitmeid tekstikohti, mis pakuvad huvitavat informatsiooni budismis kõige olulisemate tegelaste kohta. Eelkõige paistab siin silma bodhisattva ja buddha kirjelduste teatav kattuvus. Bodhisattva kirjeldustest näeme, et tal

¹Termini ‘lüsioloogia’ kohta vt Linnart Mäll. Nulli ja lõpmatuse kohal. (“Eesti mõtte-
lugu” 21.) Tartu: Ilmamaa, 1998.

on tüüpilised buddha omadused, ning Buddha kirjeldustes torkab silma, et tema puhul on olulised bodhisattvalikud omadused. Bodhisattvat defineerib suutra võrdluses šraavakate ja pratjekabuddhadega; olulisi jooni võime bodhisattva iseloomustamisel aga välja tuua ka mütolooziliste bodhisattvate kirjeldustest, kellest siinkohal vaatleme Avalokitešvarat.²

1. Bodhisattva üldine kirjeldus

“Lootossuutra” kirjeldab bodhisattvat, võrreldes teda kahe teise põhilise tüübiga budistlikus lüsioloogias: pratjekabuddhadega ja šraavakatega. Selle kohta võib leida ühe märkimisväärse tekstikoha.

Seal, Šāriputra, usuvad väga targad olendid Tathāgatat, Maailmaisa. Ja uskudes rakendavad nad Tathāgata õpetust, käivad kindlalt selle järgi.

Seal on olendid, kes soovivad juhinduda valjust häälest, enese pärisnirvaana pärast käivad nad Tathāgata õpetuse järgi, et mõista nelja õilsat tõde. Nende kohta öeldakse: šraavakasõiduki soovijad kolmikilmast põgenevad. [- - -]

Teised olendid soovivad õpetajata teadmist, ennast suunavat meelerahu, enese pärisnirvaana pärast käivad nad Tathāgata õpetuse järgi, et mõista põhjuseid ja tingimusi. Nende kohta öeldakse: pratjekabuddhasõiduki soovijad kolmikilmast põgenevad. [- - -]

Teisal jällegi olendid soovivad kõikteadja teadmist, buddhateadmist, iseisvat teadmist, õpetajata teadmist paljude inimeste hüvanguks, paljude inimeste õnneks, kaastundest maailma vastu, inimhulkade kasuks, hüveks, õnneks, jumalate ja inimeste ning kõigi olendite pärisnirvaana pärast käivad nad Tathāgata õpetuse järgi, et mõista Tathāgata teadmist, väge ja kartmatust. Nende kohta öeldakse: suure sõiduki³ soovijad kolmikilmast põgenevad. Seetõttu öeldakse bodhisattvad mahasattvad.⁴

Kolme lüsioloogilise tüübi puhul võib välja tuua (1) omadused, mis neil kõigil on ühised, (2) omadused, mille poolest nad erinevad.

²Vaata ka: Nōndalāinu eluea pikkus: “Lootossuutra” 15. peatükk. Tõlkinud Teet Toome. — Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aastaraamat 2009/2010. Tartu: Eesti Akadeemiline Orientaalselts, 2010, lk 10–20; Samantamukha peatükk: Avalokitešvara erinevate kujude õpetus. Tõlkinud Teet Toome. — Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aastaraamat 2006, Tartu: Eesti Akadeemiline Orientaalselts, 2006, lk 87–96.

³*mahāyāna*

⁴Saddharmapuṇḍarīkasūtra. Toim. P. L. Vaidya. Darbhanga: Mithila Institute, 1960, ptk III, lk 55. Tlk Teet Toome.

(1) Kolm omadust, mis on kõigil kolmel tüübil ühised.

1. Nad kuuluvad õpetlaste ehk tarkade hulka (*paṇḍitajātīyā*).

2. Nad usuvad (*abhiśraddadhanti*) Tathāgatat ja rakendavad Tathāgata õpetust ehk käivad selle õpetuse järgi (*tathāgataśāsane ‘bhiyuḥyante’*).

3. Nad soovivad põgeneda kolmikilmast (*traidhātuka*).

Seega võib öelda, et “Lootossuutra” järgi peavad need ühisomadused iseloomustama budismi teel käijat üldiselt.

(2) Kõigi kolme tegelastüübi kirjeldamisel tuuakse välja kolm olulist iseloomustajat, mis vastavalt tüübile erinevad.

1. Mida nad soovivad.

2. Mis on nende tegutsemise põhjus (*hetu*).

3. Mida nad tahavad mõista.

Vaatan lähemalt kolme tüüpi eristavaid omadusi, mille põhjal võib esitada “Lootossuutra” kõige põhilisema lüsioloogiliste tüüpide jaotuse.

1. Mida nad soovivad.

a) Šraavakad soovivad järgida valju häält (*paraghoṣaśrava*). Seega on neile oluline õpetaja, kes neid rangelt juhib.

b) Pratjekabuddhad soovivad õpetajata teadmist (*anācāryaka jñāna*) ja nad püüdlevad meelerahu (*śamatha*) poole iseene (*dama*) juhatusel.

c) Bodhisattvad ehk bodhisattvad mahasattvad (*bodhisattvā mahāsattvā*) soovivad kõikteadja teadmist (*sarvajñajñāna*), buddhateadmist (*buddhajñāna*), iseseisvat teadmist (*svayaṃbhūjñāna*) ja õpetajata teadmist (*anācāryaka jñāna*).

2. Mis on nende tegutsemise põhjus.

a) Šraavakad kulgevad iseenda pärisnirvaana pärast (*ātmaparinirvāṇa-hetu*).

b) Pratjekabuddhad kulgevad samuti iseenda pärisnirvaana pärast (*ātmaparinirvāṇa-hetu*).

c) Bodhisattvad mahasattvad on tee ette võtnud paljude inimeste (*bahujana*) hüve (*hitāya*), õnne (*sukhāya*) pärast, sest nad on maailma suhtes kaastundlikud (*lokānukampāyai*) ja teevad seda kõigi olendite (*sarvasatt-*

106 BODHISATTVA MÄÄRATLEMINE “LOOTOSSUUTRAS”

va), kelle hulka kuuluvad nii jumalad (*deva*) kui inimesed (*manuṣya*), täieliku nirvaana pärast (*parinirvāṇahetu*).

3. Mida nad tahavad mõista.

a) Šraavakad tahavad mõista nelja õilsat tõe (*caturāryasatya*).

b) Pratjekabuddhad tahavad mõista põhjuseid ja tingimusi (*hetupratyaya*) ehk põhjuslikkuse seadmust.

c) Bodhisattvad mahasattvad tahavad mõista Tathāgata teadmist, väge ja kartmatust (*tathāgatajñānalavaiśāradya*).

Nagu näha, ühendab pratjekabuddhasid ja bodhisattvaid soov ‘õpetajata teadmise’ järele. Kuid tekstist võib järeldada, et nad mõlemad usuvad Tathāgatat, igal juhul käivad nad tema õpetuse järgi. Seega ei mõelda siin ilmselt õpetaja puudumist, vaid rõhutatakse nende iseseisvat mõtlemist. S.t, nad usuvad küll Tathāgatat ja järgivad tema õpetust, kuid nende teadmine on juba õpetajast sõltumatu. Nad ei soovi jääda ainult õpetuse kuulajaks, vaid jõuda seisundini, kus nende teadvus toimib iseseisvalt.

Kuid erinevalt pratjekabuddhadest iseloomustab suutra seisundit, mille poole püüdleavad bodhisattvad, veel kolme terminiga. Bodhisattvad soovivad ka kõikteadja teadmist (*sarvajñajñāna*), buddhateadmist (*buddhajñāna*), iseseisvat teadmist (*svayaṃbhūjñāna*). Seega ei ole nende püüeldav seisund ainult iseseisev, vaid buddhale omane teadmine, mida iseloomustab ka termin ‘kõikteadja teadmine’. Niisiis, olenemata termini tähendusest (pratjekabuddha tähendab ‘buddha iseenda jaoks’) ei pea “Lootossuutra” pratjekabuddhasid buddhadeks. Nad on küll iseseisvad ega klammerdu rangete juhtimise külge, kuid “Lootossuutra” järgi pole nende eesmärk buddha-seisund.

Šraavakaid ja pratjekabuddhasid ühendab aga nende käitumise ajend, nad lähevad budistlikule teele iseenda vabastamise pärast. Eelkõige väljendub hinajaana ja mahajaana erinevus ajendis, miks õpetust järgida. Šraavakate ja pratjekabuddhade ajendiks on nende isiklik nirvaana. Bodhisattvad aga on kaastundlikud ja soovivad nirvaanat kõigile olenditele.

Kõigi kolme tüübi puhul on aga erinev see, mida nad püüavad mõista. Seda võiks nimetada ka nende põhiõpetuseks, õpetuseks, mis on vastava tüübi puhul oluline sihile jõudmiseks. Kui suutra kõneleb kolme tüübi mõistmisest, siis nii šraavakate kui pratjekabuddhade puhul on nende iseloomustus tavapärane. Šraavakate mõistmise objekt on neli õilsat tõe

ja pratjekabuddhadel põhjused ja tingimused ehk põhjuslikkuse seadmus. Kuid bodhisattvate puhul ei rõhutata siin sugugi mõnda sellist tuntud mahajaana meetodit, nagu nt kuut ületavat toimingut, tühjuseõpetust, kaastunnet või muud, millega bodhisattvaid tihti seostatakse, vaid rõhutatakse, et nad tahavad mõista Tathāgata teadmist, väge ja kartmatust ehk kõhklematust. See on pigem meeleseisund, aga mitte tee, meetod või õpetus. Kuna bodhisattvad püüdleavad buddhateadmist ja ei midagi muud, peab ka nende mõistmine olema sellega kooskõlas. Et “Lootossuutra” peab siin esiletõstmist väärivaks just Tathāgata teadmist, väge ja kartmatust, siis ilmselt on just see aspekt bodhisattvate puhul määrav. Kui neli õilsat tõde ja põhjuslikkuse seadmus on eelkõige õpetused, mille puhul on oluline mõistmine, mis võib olla üsnagi passiivne, siis Tathāgata väe ja kartmatuse puhul tõuseb esile aktiivne hoiak maailma suhtes. Oluline pole enam vaid nending, kuidas asjad on, vaid kartmatusel põhinev vahetu suhtumine. Tuleb ka rõhutada, et see on just Tathāgata ehk Buddha vägi ja kartmatus, seega on bodhisattvad otseselt teel buddhaseisundi poole. Seda aspekti teiste tüüpide puhul esile ei tooda.

Kuid ka bodhisattvate seas võib täheldada gradatsiooni, bodhisattva kõrgemat taset näitab järgnev lõik 16. peatükist (Buddha kõneleb siin Maitrejale, keda nimetab Võitmatuks):

Ja kui, Võitmatu, õilis poeg või õilis tütar, on seda Tathāgata eluea pikkuse õpetuse seadmusekäsitlust kuuldes vankumatult pühendunud, siis on tema kindlameelsuse märk teada — nimelt ta näeb, et ma õpetan Raisakullimäel seadmust, ümbritsetuna bodhisattvahulgast, piiratuna bodhisattvahulgast, šraavakakoguduse keskel olevana. Ja ta näeb minu buddhavälja, Sahā maailmasüsteemi, teemantsiledana, kaheksa kuldniidiga kaunistatuna, kalliskivipuudega üle külvatuna. Ta näeb bodhisattvaid asuvat kõrges meeldivas hoones.⁵

Siinne meie Sahā maailma kirjeldus on sarnane mõne mittemaise buddhavälja kirjeldusega, näiteks paljude “Lootossuutras” ennustatud tuleviku buddhade buddhaväljadega või buddha Amitābha buddhavälja Sukhāvātī kirjeldusega. See on puhas pilk. Bodhisattva meel muutub niivõrd, et ta pilk sellele ebatäiuslikule maailmale on hoopis teistsugune. On oluline, et bodhisattva näeks seda buddhavälja täiuslikuna; tavapilgule see niisugusena ei ilmne.

⁵Saddharmapuṇḍarīkasūtra, ptk XVI, lk 201.

Teiseks taseme näitajaks on paralleel “Lootossuutra” kuulutajatega. Nimitelt tõelised “Lootossuutra” kuulutajad, eelkõige bodhisattvad, lubavad kuulutada selles Sahā maailmas, mis pole ilus ja kus on palju probleeme, kuid šraavakad lubavad kuulutada teistes maailmades.⁶ Tõeline bodhisattva on nõus taluma raskusi. Samas aga pole tema jaoks see maailm ju ebatäiuslik.

Lootossuutra ei räägi palju tühjusest, kuid see printsiip on enamiku oluliste kontseptsioonide taga. Ka ebatäiusliku maailma nägemine teistsugusena eeldab tühjuse mõistmist. Nii ütleb 13. peatükk: *bodhisattva mahāsattvaḥ sarvadharmān śūnyān vyavalokayati* — “bodhisattva mahasattva vaatab kõiki seadmusi tühjadena”.⁷ See tühjuse nägemine võimaldab ka vaadata Sahā maailma täiuslikuna.

2. Buddha kui bodhisattva

“Lootossuutra” teise osa keskmes, 15. peatükis on Buddha eluea pikkuse kirjeldus. Vormiliselt jaguneb 15. peatükk neljaks osaks. Kõigepealt sissehjuatus, kus Buddha ütleb, et tema juttu tuleb uskuda, ja bodhisattvad lubavad seda teha. Teiseks teksti põhiosõnum Buddha eluea pikkusest. Kolmandaks mõistujutt, mis on sõnumi illustratsiooniks. Seejärel on proosateksti ümberjutustavad värsid. Põhiosas on värsside sõnum sama kui proosas, kuid värsid 10–14 esitavad buddhavälja kirjelduse, mida proosas pole.

Meid huvitab siinkohal eelkõige, kuidas see “Lootossuutra” keskne tekstikoht kirjeldab Buddha meelesisundit. Sellele viitab otseselt üks lõik tekstis.

Sest Tathāgata näeb kolmikilma nii, nagu see on: ei sünni, ei sure, ei teki, ei kao, ei tiirle sansaaras, ei vaibu pärisnirvaanasse, ei tõeline, ei ebatõeline, ei olev, ei olematu, ei nõnda, ei teisiti, ei vale, ei mittevale. Nõndaläinu ei näe kolmikilma nii, nagu näevad lapsikud tavalised inimesed.⁸

Buddha näeb maailma nii, nagu see on, s.t ta ei vaatle maailma oponentsioonide seisukohalt, samas kui tavaline arusaam maailmast põhineb oponentsioonidel sünd/surm, õige/vale jne. Teine tekstiosa (värsid 10–14) väljendab

⁶*Ibid.*, XII, lk 162.

⁷*Ibid.*, XIII, lk 167.

⁸*Ibid.*, XV, lk 190.

Buddha meeleseisundit. Siin kirjeldab Buddha oma buddhavälja, mis on ülemeeleline ja imeline nagu ikka buddhaväljade kirjeldused. Värsis 11 ütleb Buddha, et “olendid näevad ja kujutlevad, et see ilmavald põleb”; ja 14. värsis, et olendid kujutlevad, et buddhaväli põleb (*dahyamāna*) ja olendid “näevad maailmavalda väga hirmsana, muserdavana, sadadest piinadest ümbritsetuna” (*subhairavaṃ paśyīṣu lokadhātum upadrutaṃ śokaśata-abhikīrṇam*).⁹ Kuid Buddha näeb maailma puhtana ja täiuslikuna.

Opositsioonide seisukohalt maailma vaatlemine teeb selle muserdavaks, hirmsaks ja kannatusrikkaks, kuid opositsioonidest loobumine muudab maailma nägemise puhtaks ja täiuslikuks. Kuidas on see aga võimalik, kui ka need terminid kuuluvad opositsioonide valda? Seetõttu võib öelda, et Buddha kirjeldab oma meeleseisundit kahel erineval tasandil: loogilisel ja poeetilisel.¹⁰ Loogilisel tasandil opositsioone ei ole. Poeetilisel tasandil aga võib kõrgemat teadvuseseisundit iseloomustada nii, nagu on kirjas salmides 11–14:

[- -] minu buddhaväli on ikka täis jumalaid ja inimesi. / Erinevaid lõbustusi ja naudinguid, miljoneid parke, losse ning taevaseid kaarikuid, ehitud kalliskivimägedega ja puudega täis õisi ning vilju. / Ning ülalpool taovad jumalad heliriistu, valavad korallipuuõite pilvi üle minu, üle šraavakate ning teiste virguma valmistuvate tarkade. / Ning nõnda on mu väli alati olnud [- -].¹¹

Kui eelnevad tekstilõigud kirjeldavad Buddha passiivset meeleseisundit, seda, kuidas ta näeb või mõistab maailma, siis järgnevalt vaatleme, kuidas Buddha meeleseisund väljendub tema aktiivsuses, selles, kuidas ta toimib maailma suhtes. Buddha meeleseisundi aktiivsus väljendub õpetamises ning selleks kasutab ta vahendeid. Kusjuures vahendiks muutub kõik, nii Buddha ise kui ka teised buddhad.¹² Buddha ütleb “Lootossuutras”, et selleks, et olendid näeksid asju õigesti, on neid vaja küpsetada (*paripācana*). Üks vahend (*upāya*) on näiteks lugu Buddha enese elueast, selle uus versiooni (15. peatükk). Ta avaldab kõrgema tõe, mis enne oli olnud šraavakate eest varjul. Sellel uuel lool on kaks poolt, minevik ja tulevik. Mineviku kohta ütleb Buddha, et ta ei ole virgunud mitte alles selles elus, vaid ju-

⁹*Ibid.*, XV, lk 194.

¹⁰Loogilisel tasandil on väljendusreeglid kindlaks määratud; poeetilisel tasandil aga võib tähendusi, nende omavahelisi seoseid ja seoseid objektidega vabalt luua. Loogiline ja poeetiline tasand ei ole vastandatud ega hierarhilises seoses.

¹¹Saddharmapuṇḍarīkasūtra, ptk XV, lk 194.

¹²*Ibid.*, XV, lk 190.

110 BODHISATTVA MÄÄRATLEMINE “LOOTOSSUUTRAS”

ba loendamatuud ajastuid tagasi. Tuleviku kohta aga ütleb ta, et ta ei lähe pärisnirvaanasse, kuigi ta on seda enne teatanud. Ta ütleb, et ta jääb alatiseks (*sadā*); tema bodhisattvakulg (*bodhisattvacaryā*) ei ole veel lõpule viidud (*na pariniṣpādītā*); ta ei lahku Raisakullimäelt loendamatuude ajastute jooksul.¹³

Võttes kokku need Buddhat iseloomustavad omadused, võime öelda: 1) Buddha ei vaatle maailma opositsioonide seisukohalt; 2) Buddha näeb maailma täiuslikuna. Need Buddha omadused vastanduvad tavalisele inimesele: 1) Tavaline inimene vaatleb maailma opositsioonide seisukohalt; 2) Tavaline inimene näeb maailma muserdavana, ebatäiuslikuna. Võime veel välja tuua kaks Buddha omadust: 1) Buddha on alatiõlev; 2) Tema bodhisattvakulg kestab veel. Need kaks omadust ei seostu tavalise inimesega kuidagi, võib öelda, et need omadused, eriti viimane, seostuvad ainult ühe budistliku füsioloogilise tüübiga — bodhisattvaga. Lootossuutra esitab n-õ igavese Buddha kontseptsiooni, mis peaks teatud mõttes olema Buddha ülendamine.¹⁴ Samas peaks Buddha seostamine bodhisattva omadustega teda teoreetiliselt madaldama, kuna bodhisattva ei ole ju veel buddha. Tegelikult väidab Buddha ise oma elulugu jutustades, et ta kunagi sai buddhaks — seega ta pole olnud alati buddha. Teisalt on Buddha pikaajaline viibimine siin maailmas just nimelt bodhisattva tegu. Niisiis võime öelda, et Buddha kirjeldus “Lootossuutras” ei ole tema “jumalikustamine”, vaid hoopis inimlikustamine — ta on alati siin, sest tema inimlik omadus, kaastunne, on aktiivne.

3. Bodhisattva Avalokitešvara

Vaatleme nüüd ühte konkreetset bodhisattvat “Lootossuutras”. Üsna kindlalt on bodhisattva Avalokitešvarast kõnelev peatükk lisandus “Lootossuutrale”. Kuid Avalokitešvara peatükk on temaatiliselt “Lootossuutraga” kooskõlas. Eelkõige huvitab meid siin buddha ja bodhisattva omaduste suhe. Peatükk Avalokitešvarast on selleks väga hea näide.

Samantamukha-parivarta on “Lootossuutra” 24. peatükk, mis jaguneb nelja ossa. Esimene osa vastab küsimusele: miks bodhisattva Avaloki-

¹³*Ibid.*, XV, lk 194.

¹⁴Ma ei taha siin kasutada sõna “jumalikustama”, kuna jumalad on budismis madalamad olendid kui buddhad.

tešvarat niimoodi nimetatakse? Teine osa vastab küsimustele: kuidas ta õpetab ja milliseid vahendeid selleks kasutab? Kolmandas osas kingitakse Avalokitešvarale austuse märgiks kaelakee (see on ainus koht, mis otsest seob antud peatükki kogu “Lootossuutraga”). Neljas osa on värsid, mis osalt kordavad proosas öeldut (värsid 1–19), kuid osalt on see Avalokitešvara ülistus, mis proosas puudub (värsid 20–33) ja mis jaguneb omakorda kaheks. Värsid 20–26 esinevad Kumāradžīva hiinakeelses tõlkes,¹⁵ kuid värsid 27–33 on sanskritikeelses versioonis ja on seega ilmselt samuti lisandus või olnud isegi omaette tekst. Viimased värsid kõnelevad Avalokitešvara seosest Amitābhaga.

1. Avalokitešvara kannab sellist nime, sest:

a) Avalokitešvara nime kuulmine, nimetamine ja hüüdmine päästab (*parimuc*) igasugustest hädadest: kannatuse, tule, vee, deemonite, vangistuse, hukkamise ja raske teekonna ohtudest.

b) Avalokitešvara austamine (*namaskāra*) kaotab (*vigata*) kolm põhilist meeleplekki: iha, viha ja teadmatuse.

c) Kes soovib poega või tüdart, saab selle, kui austab (*namaskāra*) Avalokitešvarat.

Neid, kes Avalokitešvarat austavad (*namaskāraṃ kariṣyanti*) ja tema nime meeles peavad (*nāmadheyam dhārayiṣyanti*), saadab edu (*amoghaphala*). Avalokitešvara aitab nii maiste hädade puhul kui ka soodustab vaimset arengut, kaotab meeleplekke. Avalokitešvara suurust näitab see, et ta päästab ka siis, kui tegu on tõepoolest kurjategijaga, s.t inimesega, kes on süüdi. Avalokitešvara ei keeldu aitamast. Seejärel ütleb tekst, et isegi kui austada teda kas või üks kord, siis on see võrdne loendamatute buddhade austamisest saadud pälvimustega. Seega on Avalokitešvara võrdne buddhaga või isegi kõrgem.

2. Teine küsimus: kuidas Avalokitešvara õpetab ja milliseid vahendeid selleks kasutab? Vastus leidub loetelus, milliseid kujusid (*rūpa*) Avalokitešvara võib olendite õpetamiseks võtta. Neid on olemasolevas sanskriti tekstis 16, mitte 33 nagu hiinakeelsetes tõlgetes. Kõik on auväärased olen did. Loetelu algab buddhaga — seega võib Avalokitešvara olla ka buddha.

¹⁵Vt nt Leon Hurvitz (tlk.). *Scripture of the Lotus Blossom of the Fine Dharma*. New York: Columbia University Press, 1976.

112 BODHISATTVA MÄÄRATLEMINE “LOOTOSSUUTRAS”

3. Kui Avalokitešvarale kingitakse hindamatu väärtusega kaelakee, siis jagab ta selle kaheks ja kingib kahele buddhale. See näitab, et ta peab buddhasid siiski endast kõrgemaks.

4. Enamik värsse on Avalokitešvara ülistus. Avalokitešvara on kui jumalus, kes vaatab alla kannatavate olendite peale ja kuuleb nende karjeid. Kuid värsid kõnelevad samas ka Avalokitešvarast (värsid 29–32), kes on buddha Amitābha kaaslane, seisab tema kõrval ja lehvitab talle tuult (*vījayanta*). See asetab ta samuti buddhast madalamale, mis on aga kooskõlas sellega, et ta võib võtta erinevaid kujusid.

Nagu näeme, on “Lootossuutra” kirjeldus Bodhisattva Avalokitešvarast ambivalentne. Osalt tuleneb see kindlasti teksti erinevatest kihistustest, kuid võib arvata, et on ka teatud määral taotluslik. Ühelt poolt annab tema austamine rohkem pälvimusi kui buddhade austamine, aga ta võib olla ka buddha. Tema päästev imevägi on niivõrd kaastundlik, et päästab kõiki. Teisalt on ta buddha kaaskonda kuuluv bodhisattva. Kindlasti võib aga öelda, et bodhisattva põhiliseks omaduseks on siin suur kaastunne, mis on suunatud kõigile. Nagu buddhagi võib ta kaastundest võtta selle kuju, mis vaja, et olendeid aidata.

TEET TOOME (sünd. 1974), MA (maailmakirjandus), Tartu Ülikooli Raamatukogu, raamatukoguhoidja.